
А. П. Гетьман.

СПЕЦІАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РОСЛІННИХ РЕСУРСІВ – різновид права природокористування, здійснюється за дозволом юрид. або фіз. осіб для задоволення їх виробничих та наук. потреб, а також з метою отримання прибутку від реалізації цих ресурсів або продуктів їх переробки. Розглядається у 3-х значеннях:

як прав. субінститут; як суб'єктивне право, що належить певному суб'єкту; як правовідносини.

Відповідно до ЗУ «Про рослинний світ» (1999) використання природ. рослин. ресурсів здійснюється в порядку заг. або спец. використання.

Видами С. в. п. р. р., що передбачені чинним ЗУ «Про рослинний світ», є: збирання лікарських рослин; заготівля деревини; заготівля живиці; заготівля кори, лубу, деревної зелені, деревних соків тощо; збирання квітів, ягід, плодів, горіхів, насіння, грибів, ліс. підстилки, очерету тощо; заготівля сіна; випасання худоби. Зак-вом України можуть передбачатися й ін. види С. в. п. р. р.

С. в. п. р. р. загальнодерж. значення здійснюється за дозволом, що видається в порядку, який визначається КМУ, а природ. рослин. ресурсів місц. значення – за дозволом, що видається в порядку, який визначається Верховною Радою АРК та органами місц. самоврядування.

Заготівля деревини під час рубок головного користування, живиці на зем. ділянках лісгосп. призначення здійснюється в порядку, що встановлюється ЛКУ. Ін. види спец. використання росл. ресурсів на зем. ділянках лісгосп. призначення здійснюються в порядку, що встановлюється ЗУ «Про рослинний світ», ЛКУ та ін. нормат.-прав. актами. Реалізація лікарської та техн. сировини дикорослих рослин юрид. або фіз. особами, які не мають дозволу на С. в. п. р. р., забороняється.

Не потребують дозволу на С. в. п. р. р.: власники зем. ділянок, на яких знаходяться об'єкти росл. світу, крім тих, що

занесені до Червоної кн. України та Зеленої кн. України; користувачі (у т. ч. орендарі) зем. ділянок, які їм надано для цільового призначення (ведення селянського (фермерського) госп-ва, особистого підсобного госп-ва, колективного садівництва, городництва, сінокошіння, випасання худоби), за винятком використання ними дикорослих судинних рослин, мохопод., водоростей, лишайників, а також грибів, види яких занесені до Червоної кн. України, та природ. росл. угруповань, занесених до Зеленої кн. України.

Видача дозволів на С. в. п. р. р. здійснюється у межах лімітів їх використання. Порядок встановлення лімітів С. в. п. р. р. загальнодерж. значення затверджується КМУ, а використання природ. росл. ресурсів місц. значення визначається Верховною Радою АРК та органами місц. самоврядування за поданням органу виконавчої влади, що забезпечує формування держ. політики у сфері охорони навколишнього природ. середовища, а саме визначається Положенням про порядок видачі дозволів на спец. використання природ. ресурсів та Положенням про порядок встановлення лімітів використання природ. ресурсів загальнодерж. значення, затв. Постановою КМУ від 10 серп. 1992 № 459. Ліміти визначають обсяги природ. ресурсів, на основі яких видаються дозволи на С. в. п. р. р. Ліміти С. в. п. р. р. загальнодерж. значення встановлюються на підставі науково обґрунтованих нормативів центр. органу виконавчої влади, що забезпечує формування держ. політики у сфері охорони навколишнього природ. середовища.

Природ. росл. ресурси використовуються з метою: здійснення природоохорон., рекреаційної, оздоровчої, культ.-осв., виховної, наук.-дослідної та госп. діяльності: а) для забезпечення потреб населення у техн., лікарській, пряно-ароматичній, харчовій сировині з дикорослих рослин; б) для випасання худоби, для забезпечення ін. потреб тваринництва; в) для потреб бджільництва; г) для потреб мисливського та рибного госп-ва. Природ. росл. ресурси можуть використовуватися з госп. метою і для ін. потреб, передбачених зак-вом.

С. в. п. р. є платним. Розмір збору за С. в. п. р. визначається з урахуванням природ. запасів, поширення, цінності, можливості відтворення, продуктивності цих ресурсів. Від збору за спец. використання природ. росл. ресурсів звільняються: наук.-дослідні установи, навч. та осв. заклади, що проводять наук. дослідження об'єктів росл. світу з метою їх охорони, невиснажливого використання та відтворення, за винятком використання ними дикорослих судинних рослин, мохопод., водоростей, лишайників, а також грибів, види яких занесені до Червоної кн. України, та природ. росл. угруповань, занесених до Зеленої кн. України; власники зем. ділянок; користувачі (у т. ч. орендарі) зем. ділянок, за винятком використання ними дикорослих судинних рослин, мохопод., водоростей, лишайників, а також грибів, види яких занесені до Червоної кн. України, та природ. росл. угруповань, занесених до Зеленої кн. України, для задоволення природ. росл. ресурсами власних потреб без права їх реалізації. Порядок визначення збору та нормативи плати за С. в. п. р. встановлюються КМУ.

Під час здійснення діяльності, яка впливає на стан охорони, використання та відтворення росл. світу, необхідно дотримуватися таких осн. вимог: збереження природ. просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності об'єктів росл. світу; збереження умов місцезростання дикорослих рослин і природ. росл. угруповань; науково обґрунтованого, невиснажливого використання природ. росл. ресурсів; здійснення заходів щодо запобігання негативному впливу госп. діяльності на росл. світ; охорони об'єктів росл. світу від пожеж, захист від шкідників і хвороб; здійснення заходів щодо відтворення об'єктів росл. світу; регулювання поширення та чисельності дикорослих рослин і використання їх запасів з урахуванням інтересів охорони здоров'я населення. Вказані вимоги враховуються під час розробки проектів законодавчих актів, загальнодерж., міждерж., регіональних програм та здійснення заходів з охорони, використання та відтворення росл. світу.

Використання природ. росл. ресурсів з природоохорон., рекреаційною, оздоровчою, культ.-осв. метою здійснюється в порядку заг. використання.

Для проведення наук.-дослідних робіт, пов'язаних з використанням природ. росл. ресурсів, у встановленому зем. зак-вом порядку можуть визначатися спец. зем. ділянки, на яких зростають об'єкти росл. світу. Правила використання природ. росл. ресурсів з наук.-дослідною метою затверджуються центр. органом виконавчої влади, що забезпечує формування держ. політики у сфері охорони навколишнього природ. середовища. У разі виявлення порушен-

ня зак-ва про росл. світ та використання природ. росл. ресурсів з наук.-дослідною метою у встановленому зак-вом порядку може бути прийняте рішення про обмеження або заборону використання природ. росл. ресурсів.

Пром. збирання техн., лікарської, пряно-ароматичної, харчової сировини з дикорослих рослин провадиться з урахуванням принципів невиснаження природ. росл. ресурсів, збереження сприятливих умов для життя диких тварин та охорони довкілля.

Закупівля лікарської та техн. сировини з дикорослих рослин у юрид. або фіз. осіб здійснюється за умови наявності у них дозволів на спец. використання природ. росл. ресурсів.

Збирання техн., лікарської, пряно-ароматичної, харчової сировини з дикорослих рослин здійснюється відповідно до правил, що затверджуються КМУ за поданням центр. органу виконавчої влади, що забезпечує формування держ. політики у сфері охорони навколишнього природ. середовища.

Використання природ. росл. ресурсів для випасання худоби та забезпечення ін. потреб тваринництва здійснюється на зем. ділянках, що визначаються в установленому зем. зак-вом порядку. Використання природ. росл. ресурсів для випасання худоби та забезпечення ін. потреб тваринництва забороняється, якщо це може призвести до деградації земель, зайнятих об'єктами росл. світу, або перешкоджає їх своєчасному природ. відтворенню.

Використання природ. росл. ресурсів для потреб бджільництва здійснюється безоплатно і без отримання дозволу на С. в. п. р. шляхом розміщен-

ня пасік на відповідних зем. ділянках за погодженням з власником, користувачем (у т. ч. орендарем) такої ділянки.

Розміщення пасік на зем. ділянках лісгосп. призначення здійснюється без права рубок дерев і чагарників, розчищення та розорювання зем. ділянок і спорудження на них будівель капітального типу. Місця розміщення пасік визначаються з урахуванням умов ведення ліс. госп-ва і спец. використання ліс. ресурсів.

Використання природ. росл. ресурсів для потреб мисливського та рибного госп-ва здійснюється з урахуванням вимог ЗУ «Про рослинний світ», а також зем., водного зак-ва та зак-ва про тварин. світ.

Відносини у сфері використання, охорони та відтворення росл. світу регулюються КУ, ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про рослинний світ», ЛКУ та ін. нормат.-прав. актами. Відносини у сфері охорони, використання та відтворення рослин і багаторічних насаджень сільськогосп. призначення регулюються відповідним зак-вом України.

Лит.: Гетьман А. П. Проблеми кодифікації законодавства про рослинний світ: деякі міркування (коментар до Закону України «Про рослинний світ») // Вісник Академії правових наук України, 1999, № 3 (18); Соколова А. К. Юридичне визначення поняття «рослинний світ» // Проблеми законності, 2004. Вип. 66; Басай О. В. Правовий режим рослинного світу України: автореф. дис. ... канд. юрид. н.: 12.00.06. Х., 2009; Соколова А. К. Флористичне право України: проблеми формування та розвитку. Х., 2009.

А. П. Гетьман.